

ŠÁMAL, Petr – PAVLÍČEK, Tomáš – BARBORÍK, Vladimír – JANÁČEK, Pavel et al. *Literární kronika první republiky: události, díla, souvislosti*. Praha: Academia, Památník národního písemnictví, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. ISBN 978-80-200-2909-6, 978-80-87376-48-5, 978-80-88069-63-8.

Sté výročí založení Československé republiky se stalo inspirací pro celou řadu (nejen) historických publikací. Na poli literární vědy mezi nejviditelnější z nich patří *Literární kronika první republiky*, již sestavil kolektiv autorů z prestižních českých i slovenských literárněvědných pracovišť, totiž Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR, Památníku národního písemnictví a Ústavu slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied. Již jen z tohoto pohledu je publikace počinem ojedinělým. Cílem *Literární kroniky první republiky* je populárně-naučnou formou přiblížit multinacionální charakter dobové literatury a naznačit „různé aspekty prvorepublikové literární kultury“, a to skrze „úhly pohledu, které se dnešnímu bádání jeví jako důležité“ (s. 10). Autoři tak činí ve 21 kapitolách, z nichž každá je věnována jednomu roku existence první republiky (kapitola týkající se roku 1918 počíná 28. říjnem, kapitola pojednávající o roce 1938 končí 30. zářím). Všechny kapitoly mají shodnou strukturu, sestávající ze čtyř částí: „události“, „dílo“, „z knižní nabídky roku“, „souvislosti“.

První sekce představuje komentovaný náhled do prvorepublikových periodik doplněný o zásadní či zajímavé

události toho kterého roku, přičemž autoři důsledně užívají pohled soudobého člověka: za zajímavé a zásadní je tak chápáno to, co mělo odezvu v dobovém prostředí. Nedočkáme se tak informací o narození jednotlivých spisovatelů, prezentována jsou až jejich jubilea či jejich úmrtí, připomínána srze blahopřání a nekrology. Obdobně není zaznamenáno vydání každé publikace, již dnes považujeme za kanonickou, ale až vybrané recenze. Vzniká tak koláž citací a faktů (mezi nimiž nalezneme též informace o redakční či nakladatelské praxi, o problémech soudobých knihkupců, o právní stránce vydávání knih, o vyhlášených literárních cenách, o stěžejních událostech ze světa filmu či rozhlasu apod.), která nepodává žádnou ideu literárního vývoje, nýbrž prezentuje dobové prostředí v jeho nejrůznějších podobách. Zvláštní ocenění si zasluhuje fakt, že autoři nejen kombinují pohledy do významných periodik českých, slovenských, německých, ale zmiňují i periodika regionální, nevyhýbají se ani literatuře populární: dozvíme se tak o prvních překladech westernů do českého prostředí, o vzniku Ferdý Mravence, o fenoménu Rodokapsu a červené knihovny či o nárůstu oblíbenosti Spejbla s Hurvínkem. Zamrzí jen určitá nedůslednost v pravidelnosti sdělovaných faktů: laureáty prestižních literárních cen se tak dozvídáme jen u některých let; přitom sdělení, jaké knihy byly oceněny minimálně státní cenou za literaturu, by rozsahem textu nijak významně nenavýšilo.

Sekce „dílo“ je detailním pohledem na vybraný titul vydaný v pojednávaném roce. Výběr děl mohl jistě pocházet například z laureátů státní ceny za literaturu v jednotlivých letech (či z anket popularity děl v *Lidových novinách*, o nichž nás autoři informují v událostech), čímž by byl respektován dobový náhled na literární kvality. Autoři však volí přístup odlišný: sami volí dílo, a to „z pohledu dneška“ (s. 14). Vybrat jedinou publikaci pro každý rok bylo úkolem jistě nevděčným: každá volba v takovémto případě vzbuzuje otázky po jejím odůvodnění a po příčinách nezvolení díla jiného. Autoři s těmito možnými námitkami pochopitelně počítají, sami tak přiznávají, že jejich výběr není ani zdaleka jediným možným a že při jeho tvorbě docházelo k celé řadě kompromisů. Není naším cílem argumentovat, které dílo nám připadá nadbytečné a které naopak absenteje zcela neoprávněně: obdobně diskuse by nebyly nijak plodnými.

Autorský tým byl při svém výběru limitován určitým jazykovým omezením. Při snaze představit literaturu tří hlavních „národně-jazykových literárních celků“ (s. 14) si určil z 21 děl zvolit čtyři díla německá a čtyři slovenská, zbývajících třináct děl reprezentuje literaturu českou. Deklarovaný pohled na literaturu první republiky vedený z dnešních pozic

autorům umožňuje nahlédnout na dobovou situaci v širším měřítku, jsou tak schopni zachytit jevy pro dané období významné, leč soudobým prizmatem okrajové. Máme zde na mysli především avantgardu, jejíž absence by v současných literárněhistorických kompendiích byla nemyslitelná, ve své době však byla jevem minoritním a exkluzivním. Výběr titulů je tak z tohoto hlediska více „klasický“ než témata projednávaná v jiných částech publikace, stále však zapadá do koncepce celé knihy. Její „kronikálnosti“ odpovídá samotné uspořádání kapitoly: literárněhistorické souvislosti jsou omezeny na nutné minimum, převážná část je věnována recepci díla (kromě samotného výkladu jsou součástí kapitoly též úryvky z dobových kritických ohlasů a jejich úplný bibliografický soupis). Je to právě tento přístup a jeho důsledky, které ospravedlňují téměř jakoukoliv autorskou volbu. Jak již bylo podotknuto, otázka, proč je v kapitole o roce 1937 věnován prostor Weilovu dílu *Moskva-hranice*, a nikoliv například *Neviditelnému* Jaroslava Havlíčka, dílu, které přineslo nové impulsy české psychologické prózy, je vlastně nepodstatná, všimneme-li si, že cílem autorů (byť nikde neformulovaným) je přiblížit dnešnímu čtenáři témata diskusí, jež se nad dotyčnými díly otevírala, pole otázek, které byly dominantní, a širokou škálu odpovědí na ně, nikoliv psát dějiny české meziválečné literatury. I proto by se možná výtku, že autoři svůj výběr nevysvětlují či obšírněji nezasazují dílo do literárněhistorických souvislostí, podle nás mýjela účinkem: zvolená forma odpovídá zvolenému záměru. Nad *Měsíci* Karla Tomana (1918) se vyjeví poměr k vlastenectví v období vzniku republiky, u *Chlapců a vrahů* Hermanna Ungara (1920) je pozornost věnována dosud hlasitým rasovým determinačním teoriím v myšlení dobových kritiků, v kapitole o *Pekaři Janu Marhoulovi* od Vladislava Vančury (1924) se objevují ožehavá témata vztahu socialismu a literatury, recepcí dramatu *Adam Sivořitel* bratří Čapků (1927) ukazuje ideologickou zabarvenost určitých skupin literární kritiky, kapitola o Horových *Máchovských variacích* (1936) trefně ilustruje dobovou atmosféru stého výročí básnickovy smrti, konečně Weilova *Moskva-hranice* (1937) je obdobně přesným dokladem závažného tématu celých třicátých let, totiž vztahu umělecké svobody a spisovatelova politického přesvědčení.

Ne všechny kapitoly o dílech však můžeme považovat za stejně zdařilé; problémem není úroveň textu samotná, ale právě míra odklonu od tématu recepce. Pasáž o *Těžké hodině* Jiřího Wolkerera (1922) je zcela nepochopitelně extrémně stručná a více se věnuje Wolkerovu kultu než recepci sbírky samotné; kapitola o díle *Výkřiky bez ozveny* Milo Urbana (1928) zase věnuje rozsáhlé pasáže popisu děje a – na rozdíl od všech kapitol ostatních – obsahuje též odstavec naznačující místo autora v kontextu slovenské literatury, dokonce poukazuje na interpretace Urbanova díla současnými slovenskými literárními historiky. Nechceme tvrdit, že jde o pasáž nezdařilou, v rámci předkládané publikace ovšem působí výrazně nekonceptně: více než kapitolu rekonstrující skrze konkrétní dílo mnohohlasí soudobé literární kritiky připomíná slovníkové heslo. Obdobně koncepční

zaváhání lze nalézt i v krátkých medailoncích autorů, jež následují po úryvcích z literárních kritik: zatímco u většiny osobností je představeno především jejich veřejné působení v období první republiky (u Seiferta se tak dozvíme, v kterých periodících působil; informace o jeho původu či o životě po roce 1938 nejsou zmíněny), což má své funkční opodstatnění, medailonek o Milo Urbanovi začíná jeho životem a kromě očekávatelného působení mezi lety 1918 a 1938 se zabírá též jeho poválečnými osudy. Obdobně je tomu u F. C. Weiskopfa. Mohlo by se zdát, že větší prostor je v medailoncích věnován ne-českým spisovatelům, avšak tento argument neobstojí, neboť líčení života Ladislava Novomeského či Ludwiga Windera za hranice roku 1938 nepokračuje.

Třetí sekcí přítomnou v každé kapitole je dvoustrana „Z knižní nabídky roku“, vyobrazující šestnáct obálek knih. Autoři tak chtějí čtenáři přiblížit výlohy dobových knihkupectví konkrétního roku. Samotná obrazová složka je výraznou součástí knihy, vedle malých ilustrujících dobových fotografií či obálek periodik nalezneme v každé kapitole několik velkoformátových dokumentů, ať už se jedná o reklamní tiskoviny, rukopisy, či málo známé skupinové fotografie.

Závěrečným oddílem každé z jednadvaceti kapitol jsou „Souvislosti“: studie přibližující jeden z aspektů literatury a literárního života první republiky. Právě zde můžeme nejlépe hledat odpovědi na otázku, zda se autorům podařilo přiměřeně reagovat na současné výsledky či trendy literární historie. Různorodost témat je vskutku značná. Část z nich se týká literatury a uměleckých směrů: nesmí chybět studie o avantgardě (jedna o české, druhá o slovenské), byť více než o výklad zaměřený na specifčnost jednotlivých „ismů“ se jedná o přiblížení dobových polemik, programových článků a kritického mínění (kapitola o avantgardě v českém prostředí je obzvlášť významná svým širokým pojetím avantgardy, kdy vedle Devětsilu dostává prostor též Literární skupina – ostatně její autorkou je Zuzana Říhová, jejíž objevná monografie *Vprostřed davu*¹ se zajímá právě o styčné plochy mezi oběma skupinami). V jiné stati je prezentován literární tradicionalismus, význačný především v letech třicátých, klasické učebnicové téma ruralismu a katolické literatury je zde dáváno do širších souvislostí, cenné jsou poznámky o vztahu tradicionalismu a modernismu (v současné literární vědě řešené především Janem Wiendlem). Stať o první světové válce v české literatuře je bohužel příliš školská, akcent na legionářskou literaturu nedovoluje věnovat se déle méně proslulým textům, zcela stranou zůstala poezie i drama; ocenění si však zaslouží pasáže o zobrazení války v lidovém románu Marie Tippmannové.

Druhý pomyslný okruh témat se soustředí na národnostní aspekty literatury první republiky. Samostatné stati tak získala literatura slovenská, maďarská, literatura Podkarpatské Rusi i německé Prahy – všechny z nich jsou ukázkovým příkladem populárně-naučné práce: informačně nasyceny, nikoliv přesyceny, psány jazykem, jenž nijak nepokouší čtenářovu pozornost a trpělivost. Zarazí jen přítomnost stati

¹ ŘÍHOVÁ, Zuzana. *Vprostřed davu: česká avantgarda mezi individualismem a kolektivismem*. Praha: Academia, 2016.

na rok 1936 o národních stereotypch v české německojazyčné literatuře: její téma, tedy stereotypní zobrazení české ženy, je dle našeho názoru příliš úzké; do konceptu knihy by se mnohem lépe hodilo opomenuté téma moravské německé literatury (soustavný výzkum v této oblasti provádí tým pod vedením Ingeborg Fialové).

Třetí a nejrozsáhlejší okruh témat se věnuje literatuře ze sociologického či kulturního hlediska. Jsou to právě tyto stati, zabývající se výzkumem čtenářství, prvorepublikovou soustavou knihoven, knižním trhem, státními cenami za literaturu, cenzurou, bibliofilskými edicemi či překladatelstvím, které jsou na celé sekci „souvislosti“ nejcennějšími, neboť tyto oblasti jsou i přes výjimky v současné literární vědě stále prozkoumávány nejméně (nepřekvapí tak, že autorem stati „První čtenářská republika“ je Jiří Trávníček, jenž se sociologickým aspektům současné literatury věnuje již delší dobu; kapitola o cenzuře od Petra Šámala zase navazuje na jeho redakční působení v monumentálním projektu *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014*²). Pro úplnost dodejme, že čtvrtý okruh témat se dotýká širších historických a politických souvislostí, jakým je například idea čechoslovakismu či fenomén spisovatelů-exulantů v Československu. Dalo by se postesknout, že řada zásadních témat se svého zpracování nedočkala, nejvíce nám v publikaci chybělo projednání vztahu československých spisovatelů k hrozbě nacismu a obecně k hrozbě nové války ve třicátých letech, jejich

absence je ale vzhledem k omezeným možnostem publikace zcela pochopitelná.

Od *Literární kroniky první republiky* nelze očekávat více, než slibuje její název: nejde o učebnici literární historie. Její cennost a důležitost spočívá právě v tom, že autoři dodrželi, co v úvodu slibovali. Žánr kroniky je důsledně využit v úvodní sekci, mnohvrstevnatost dobového literárního života pěkně vyvstává z kapitol o recepci vybraných děl, širší souvislosti literatury a témat s ní spjatých představují studie, jejichž sebrání by mohlo fungovat jako samostatná kolektivní monografie. To vše za doprovodu bohatého obrazového materiálu tvoří publikaci, která může být svou mozaikovitou koncepcí i návazností na podněty současné literární vědy inspirativní pro studenty, ale i badatele v oboru, svou schopností čtivě představovat závažná dobová témata a diskuse jistě dokáže zaujmout i širší veřejnost. Dovolujeme si též vyslovit přání, aby obdobným způsobem byly zpracovány další kapitoly z české literární historie.

Dominik Bálán
Univerzita Palackého
Filozofická fakulta
katedra bohemistiky
Křížkovského 10
771 80 Olomouc

² WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel et al. *V obecném zájmu: cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749–2014*. Praha: Academia, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2015.